

HÖGSKOLAN
DALARNA

Omvärld, närvärld och Högskolan Dalarnas utbildningsutbud

Ett underlag för dialog om dimensionering

2016-05-30

Planeringsberedningen

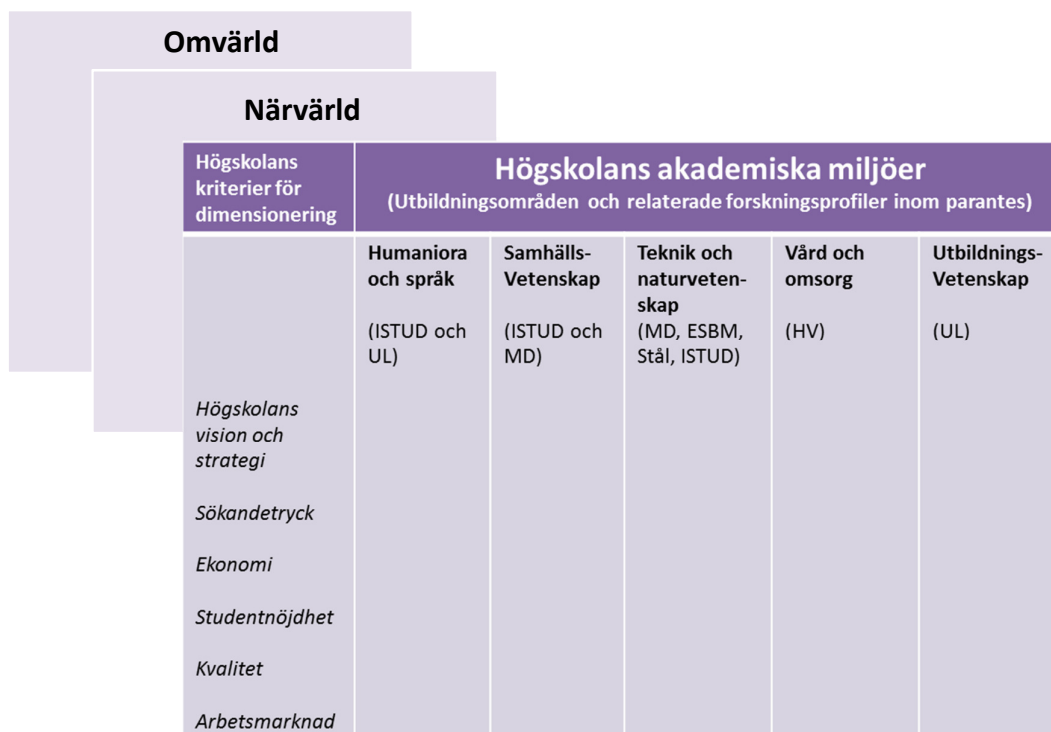
Innehåll

1. Inledning	2
2. Omvärlds- och närvärldstrender	4
2.1 Komplexa samhällsutmaningar: globala, nationella och lokala perspektiv	4
2.1.1 Komplexa samhällsutmaningar: högskolesektorn.....	5
2.2 Demografi och arbetsmarknad; globala, nationella och lokala perspektiv.....	6
2.2.1 Demografi och arbetsmarknad: högskolesektorn	7
2.3 Det urbana och digitaliserade samhället.....	9
2.3.1 Urbanisering och digitalisering: högskolesektorn	10
3. Deskriptiv analys av Högskolan Dalarnas utbildningsutbud.....	11
3.1 Området <i>Humaniora och språk</i>	11
3.2 Området <i>Samhällsvetenskap</i>	12
3.3 Området <i>Teknik och naturvetenskap</i>	14
3.4 Området <i>Utbildningsvetenskap</i>	15
3.5 Området <i>Vård och omsorg</i>	16
4 Sammanfattande analys.....	17
4.1 Omvärlds- och närvärldstrender: sammanfattande analys	17
<i>Målgrupper</i>	18
<i>Utbildningar: utbud och innehåll</i>	19
4.2 Högskolans utbildningsutbud: sammanfattande analys	20
4.3 Utveckling av utbildningsutbudet: förutsättningar och möjligheter	22
5 Litteratur.....	24
Internetadresser (alla tillgängliga 2016-05-26).....	24

1. Inledning

Föreliggande dokument innefattar en redogörelse för ett antal centrala omvärlds- och närvärldstrender samt en generell bedömning av hur dessa kan komma att påverka Högskolan Dalarna. Dokumentet innefattar också en deskriptiv analys av Högskolans utbildningsutbud utifrån Högskolans kriterier för dimensionering av utbildning. Syftet med dokumentet är att bistå rektor, akademichefer och planeringsberedning med underlag i form av beskrivningar, bedömningar och analyser inför dialoger om dimensionering av utbildningsutbudet. Underlaget har tagits fram inom ramen för planeringsberedningen¹. Nedanstående modell syftar till att illustrera studiens genomförande.

Fig. 1 Modell för genomförande

Studien består av två delar, en beskrivning och analys av omvärlds- och närvärldstrender samt en deskriptiv analys av Högskolans utbildningsutbud. Ambitionen är att dimensioneringen av Högskolan Dalarnas utbildningsutbud ska ske utifrån en systematisk omvärldsanalys.² Analysen avgränsas denna gång till att 1) identifiera ett antal huvudsakliga trender som kan förväntas påverka samhället framöver, 2) relatera dessa trender till "närvärlden", d.v.s. högskolesektorn, och 3) slutligen göra en generell bedömning av i vilken utsträckning omvärlds- och närvärldstrenderna kan få betydelse för Högskolan Dalarnas utbildningsutbud, nu och i framtiden.

¹ Dokumentet och bakomliggande underlag har tagits fram av Torsten Blomkvist, Sverker Johansson och Eva Löfstrand. Den analys som görs i kapitel 3 bygger på ett Excel-dokument där Högskolans kriterier för dimensionering appliceras på utbildningsutbudet. Delar av närvärldsanalysen baseras på framtagna statistik.

² Jfr UFKs/SKs verksamhetsuppdrag för 2016 (Uppdrag B): "Omvärlds- och invärldsbevakningar samt analyser ska genomföras och dokumenteras för att ge underlag för ledning och styrelse".

Redogörelsen för omvärldstrender baseras på befintliga omvärldsanalyser, företrädesvis sådana som är tillgängliga på Internet. Redogörelsen för närvärldstrender baseras på tillgänglig kunskap inom *Utbildnings- och forskningskansliet* (UFK). Utöver detta har en inventering av centrala hemsidor gjorts, exempelvis *Universitetskanslerämbetets* (UKÄ), *Universitets och högskolerådets* (UHR) och *Sveriges universitets- och högskoleförbunds* (SUHF) hemsidor. Dessutom har aktuella utredningar, rapporter och tidningsartiklar legat till grund för redogörelsen.

Den andra delen av studien riktas mot Högskolans utbildningsutbud. I samband med dialogerna mellan rektor, akademichefer och planeringsberedning om dimensionering av utbildningsutbudet 2015 fick *Avdelningen för styrning och kvalitet* (SK) i uppdrag att ta fram underlag där utbildningsutbudet ställdes mot Högskolans kriterier för dimensionering; 1) *Söktryck*, 2) *Ekonomi*, 3) *Kvalitet* och 4) *Arbetsmarknadens behov*. Efter förslag har också *Studentnöjdhet* tillkommit som kriterium. I relation till detta blir den omfattande studentenkät Högskolan genomför vartannat år ett viktigt underlag. Med syftet att lägga grund för en mer hållbar bedömning av utbildningarnas ekonomi har dessutom andel kvarvarande studenter termin två lagts till kriteriet *Söktryck*. Observeras bör att kriterierna inte är viktade. Ytterst ska också utbildningsutbudet ligga i linje med Högskolans vision och strategidokument. Kriterierna preciseras enligt följande:

Söktryck: Antal förstahandssökande till utbildningen under de senaste tre åren. Dessutom innefattas i detta kriterium uppgifter om andel kvarvarande studenter termin två.

Ekonomi: Relationen mellan intäkter och kostnader för respektive utbildningsprogram/ämne.

Studentnöjdhet: Innefattar NKI-mått (Nöjd kundindex) och NPS-mått (Net Promotion Score). Skalorna är beträffande NKI att under 66 är under medel, 66-75 är medel och över 75 är högt samt beträffande NPS att under 0 är under medel, 0-30 är medel och över 30 är högt.

Kvalitet: Detta kriterium innefattar hur väl den aktuella utbildningen klarat externa och interna utvärderingar. Utgångspunkt tas i UKÄs senaste utvärderingsomgång. Omdömet *Mycket hög kvalitet* värderas högst, därefter *Hög kvalitet* och därefter *Hög kvalitet efter åtgärdsplan*. I det fall en utbildning inte har utvärderats av UKÄ anges i förekommande fall interna utvärderingar.

Arbetsmarknad: Detta kriterium är komplext och i många fall svårbedömt. Framförallt kan bilden bli ensidig beträffande utbildningar som antingen ger generiska kompetenser eller har en kompletterande karaktär. Dessutom kan det finnas skillnader mellan nationell och regional nivå. Även internationell arbetsmarknad är svår att bedöma. En alumnenkät med fokus på kompetens skulle kunna vara ett viktigt komplement till prognoserna.

Vision och strategidokument: Strategidokumentet *Att leva visionen* innefattar flera aspekter som bör vara relevanta i förhållande till dimensionering av utbildningsutbudet. Emellertid är dessa aspekter svåra att gradera. En aspekt som poängterats på senare tid är exempelvis *relationen mellan forskning och utbildning* och framtida verksamhetsplaner och verksamhetsberättelser från akademier och forskningsprofiler kommer säkerligen att ge ett bättre underlag avseende detta. I sammanhanget poängteras vikten av att inte separera utbildning och forskning. Därför är akademiska miljöer en lämplig term då den inkluderar båda verksamheterna.

En central fråga är avslutningsvis hur utbildningsutbudet bör kategoriseras. I detta underlag har områdesnämndernas indelning använts, d.v.s. *Humaniora och språk*, *Samhällsvetenskap*, *Teknik och*

naturvetenskap, Utbildningsvetenskap samt *Vård och omsorg*. Denna indelning sätter utbildningarna i centrum och en ambition med områdena har varit att komma ifrån andra gränser som mellan akademier, campus och forskningsprofiler. Antalet områden är också lagom för den här typen av studie och tillåter ett samlat grepp på respektive miljö. Det går naturligtvis att diskutera enskilda ämnens och huvudområdets tillhörighet till områden och vissa områden är mer heterogena än andra, men bedömningen är att detta ändå är den rimligaste indelningen.

2. Omvärlds- och närvärldstrender

I det följande kommer ett antal omvärldstrender att presenteras. Dessa baseras dels på fyra så kallade megatrender som brukar lyftas fram - *klimatförändringar, urbanisering, digitalisering och globalisering* - dels på andra trender av nationell och lokal karaktär som uppmärksammats i diverse omvärldsanalyser. Därefter tas närvärldstrender, d.v.s. trender inom högskolesektorn, upp i relation till temana. Kapitlet avslutas med en sammanfattande analys av omvärlds- och närvärldstrenderna.

2.1 Komplexa samhällsutmaningar: globala, nationella och lokala perspektiv

Hållbarhets- och rättvisefrågor kommer att prägla tjugohundratalet på global, nationell och lokal nivå. Numera är forskarna i princip ense om att den stigande medeltemperaturen på jorden är resultatet av mänsklig påverkan. Under tjugohundratalet kan temperaturen stiga upp till 6° beroende på hur mycket världens länder klarar av att minska utsläppen. Detta kommer att få stora konsekvenser för klimatet i världen och leda till översvämningar, torka, fattigdom och nya sjukdomar. Framförallt drabbas de fattiga delarna av världen, men även Sverige kommer att påverkas och få ett varmare och blötare klimat med kortare vintrar. Den globala uppvärmningen påverkar i princip alla sektorer i samhället. Bland annat kan ett förändrat klimat leda till ökad vind- och vattenkraft, ökad produktivitet inom jordbruket, nya sjukdomar och skadedjur, ökad turism, översvämningar, kusterosion, stormar, problem med fukt och mögel i byggnader, klimatflyktingar samt att resursstarka individer i drabbade länder flyttar. Klimatanpassning är därför en högst aktuell och central fråga för framtiden.³

I ett vidare perspektiv aktualiserar klimatförändringarna även fattigdom, ekonomiska orättvisor mellan rika och fattiga delar av världen samt social ojämlikhet inom länder. Genom Agenda 2030 har FN satt upp globala hållbarhetsmål som inkluderar alla tre dimensioner av hållbar utveckling; miljömässiga, sociala och ekonomiska:

De globala målen och Agenda 2030 syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser.⁴

En fråga som överlappar hållbar utveckling är jämställdhet. Såväl globalt som nationellt råder ojämlika förhållanden mellan kvinnor och män. I antologin *Framtiden i samtiden. Könrelationer i förändring i Sverige och omvärlden* lyfts det ojämställda samhället fram som en kritisk fråga för framtiden. I antologin konstateras att feministiska perspektiv ofta saknas i framtidsanalyser. Det finns

³ T.ex. Johansson, Ulf & Olsson, Jörgen, 2012. Jfr också Boverkets vision Sverige 2025:

<http://sverige2025.boverket.se/>

⁴ <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>

ingen ”hållbar jämställdhet” eller ”jämställd framsyn”, (jfr teknisk framsyn).⁵ Den svenska regeringen har nyligen initierat en satsning på jämställdhetsintegrering inom offentlig sektor, inom myndigheter, landsting och kommuner. Detta innebär att jämställdhet ska integreras i all verksamhet och alla beslut och därmed inte ses som ett avgränsat eller åsidosatt område (se nedan angående jämställdhetsintegrering inom högskolan).⁶

En ytterligare rättvis och hållbarhetsfråga handlar om integration av utrikes födda i samhället och på arbetsmarknaden. Under de senaste åren har bland annat det syriska inbördeskriget lett till att antalet asylsökande nått rekordnivåer. Under 2015 sökte hela 163 000 människor asyl i Sverige, mer än något år tidigare. På grund av hårdare restriktioner och gränskontroller kommer denna siffra med all sannolikhet inte upprepas de närmaste åren. Migrationsverkets prognoser tyder snarare på 60 000 asylsökande 2016.⁷ Enligt SCBs befolkningsprognos till 2060 har invandringsnettot sin topp nu, under åren fram till 2020 och kommer sedan att plana av. Oavsett denna avplanering kommer andelen födda utomlands öka väsentligt fram till 2060, från 17 % år 2016 till ca 22 % 2060.⁸ Integration av utrikes födda blir därför en nyckelfråga för framtiden.

2.1.1 Komplexa samhällsutmaningar: högskolesektorn

De ovan nämnda samhällsutmaningarna representeras även inom högskolesektorn. Det är tydligt att regeringen prioriterar de hållbarhets, demokrati och rättvisefrågor som tas upp i 1 kap. 5 § Högskolelagen. I princip samtliga aspekter är under utredning eller föremål för särskilda satsningar.

I tio år har det funnits lagkrav på att Sveriges högskolor och universitet i sin verksamhet ska främja en hållbar utveckling. Nyligen offentliggjordes att regeringen kommer ge UKÄ i uppdrag att utvärdera lärosätenas hållbarhetsarbete, ett uppdrag som ska vara slutfört i september 2017. I en intervju med SVD menar ministern för högre utbildning och forskning att:

Det är viktigt att oavsett vad du har läst på högskolan så har du med dig ett perspektiv där du har reflekterat och resonerat kring hur vi ska skapa hållbara livsmiljöer och bygga öppna och inkluderande samhällen. Det spelar ingen roll om du är jurist eller ingenjör.

Framförallt trycker ministern på hur viktigt det är med hållbarhet för de tekniska utbildningarna och utesluter inte fler satsningar eller åtgärder riktade mot hållbarhet. Göteborgs universitet lyfts i sammanhanget fram som ett gott exempel.⁹

Jämställdhet mellan kvinnor och män är en prioriterad fråga inom högskolesektorn. Nationella sekretariatet för genusforskning vid Göteborgs universitet har fått ett uppdrag att stödja lärosätenas utveckling av planer för jämställdhetsintegrering 2016-2019. För högskolor och universitet syftar arbetet bland annat till att verka för 1) lika möjligheter till karriärvägar inom akademien, 2) behovet av att motverka könsbundna studieval samt 3) att förbättra kvinnors och mäns genomströmning. Detta

⁵ Florin, Christina 2004.

⁶ <http://www.regeringen.se/artiklar/2015/04/jamstalldhetsintegrering/>

⁷ <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-04-27-Farre-asylsokande-nar-Sverige-men-stora-utmaningar-for-samhallet-kvarstar.html>

⁸ SCB, 2016-04-13.

⁹ SVD 2016-03-19.

arbete har således alldeles nyligen inletts och baseras på principen att alla delar av högskolans verksamhet ska analyseras och följas upp utifrån ett jämställdhetsperspektiv.¹⁰

Vidare kommer frågan om integration av utrikes födda med all sannolikhet att få högre betydelse inom Högskolesektorn. Former för validering av ofullständigt dokumenterad kompetens samt oavslutad utländsk eftergymnasial utbildning med inriktning mot nyanlända är för närvarande under utredning av UHR.¹¹ Överlag är frågan om hur lärosätena kan medverka till nyanländas etablering på arbetsmarknaden högaktuell.¹² Integrationsfrågan är inom högskolesektorn också aktuell i förhållande till breddad rekrytering och internationalisering som behandlas under rubrik 2.2.1.

En närvärldstrend som direkt eller indirekt kan relateras till ovan nämnda globala utmaningar av hållbarhets- och rättvisekaraktär är att utbildningens status i relation till forskning kommer att öka samt att forskning och utbildning kommer att integreras.¹³ Även interdisciplinära ansatser i såväl utbildning som forskning har bedömts som viktiga för framtiden. De utmaningar som ovan nämnts kräver att traditionella gränser suddas ut och att utrymme ges för integrerade kompetenser.

Sammantaget aktualiserar temat *Samhällets komplexa utmaningar* omvärldstrender som berör klimatförändringar, rättvisefrågor på global och nationell nivå, jämställdhet och integration. De närvärldstrender som blir relevanta handlar om hållbar utveckling, jämställdhetsintegrering, integration, utbildningens relation till forskningen samt interdisciplinära ansatser.

2.2 Demografi och arbetsmarknad; globala, nationella och lokala perspektiv

Globalisering i allmänhet och globaliserad ekonomi i synnerhet brukar betraktas som en megatrend. Svensk ekonomi är mycket beroende av handel med omvärlden. Globalisering och ökad konkurrens kommer med all sannolikhet att vara gynnsam för svensk export. I den globala konkurrensen kommer ytterligare specialisering att ske och produktiviteten kommer att öka. Sverige förutspås vara fortsatt konkurrenskraftigt på den globala marknaden:

En ökad efterfrågan på råvaror innebär ett lyft för svensk mineralexport samtidigt som skogsindustrin fortsätter vara en viktig basnäring för Sverige. Dock är det även fortsättningsvis föreningen av innovationer, högt tekniskt kunnande och industriell produktion, och i förlängningen en fortsatt betydande export av högteknologiska produkter, som gör Sverige starkt. Den internationella konkurrensen på produkt- och arbetsmarknaderna kommer inte att dämpas framöver, utan fortsätta öka under överskådlig tid. Sverige fortsätter att ligga i framkant inom högteknologiska branscher, där vi kan dra fördel av vår starka FoU och vårt stora humankapital för att vara konkurrenskraftiga.¹⁴

Globaliseringen bidrar till en dynamisk, gränsöverskridande och flexibel arbetsmarknad präglad av ökad rörlighet. Detta ställer nya krav på kompetensförsörjning. Generiska kompetenser och internationella perspektiv kommer att bli allt viktigare liksom möjligheten till fortbildning i olika faser

¹⁰ <http://www.genus.se/om-oss/vara-uppdrag/jihu/>

¹¹ UHR, 2016-04-15.

¹² Exempelvis är detta ett av SUHF:s teman för Almedalen 2016.

¹³ Denna uppvärdering av utbildning kommer bland annat till uttryck i universitetskansler Harriet Wallbergs artikel *Att undervisa får inte ses som ett nödvändigt ont* i Curie. Wallberg, Harriet, 2015-02-11. Även den nya forskningspropositionen ska ange en tydligare koppling mellan forskning och högre utbildning. *Ministern hyllar akademisk frihet*, 2015-06-09.

¹⁴ <http://sverige2025.boverket.se/en-globaliserad-varld.html> Jfr också Johansson, Ulf & Olsson, Jörgen, 2012.

av livet. I sammanhanget är begreppet livslångt lärande centralt vilket innebär en övergång från ett linjärt förhållande mellan utbildning och yrkesliv, där en individ utbildar sig formellt för ett yrke och därefter arbetar med detta under hela sitt yrkesverksamma liv, till ett mer cykliskt förhållande där individen återkommer till studier i olika livsfaser.¹⁵ Livslångt lärande är också ett sedan länge vedertaget begrepp internationellt. Europaparlamentet och Europarådet har drivit inrättandet av en europeisk referensram för kvalifikationer för livslångt lärande (EQF), vilket Sverige nyligen har anslutit till. Syftet med en sådan referensram är att "främja livslångt lärande och förbättra anställbarhet, rörlighet och social integrering för arbetstagare och studerande inom EU".¹⁶

I detta sammanhang är det också viktigt att nämna de svåra demografiska utmaningar som Sverige, liksom stora delar av västvärlden, står inför. En längre livslängd förväntas bidra till en åldrande befolkning, vilket kan leda till ökade kompetensförsörjningsproblem, framförallt i vård och omsorgssektorn. Enligt SCB:s prognos för 2015-2060 kommer den så kallade demografiska försörjningsbördan öka från att i dag 100 yrkesaktiva personer försörjer ytterligare 73 personer till ytterligare 93 personer år 2060. Debatter pågår om både förlängd pensionsålder och om ungas inträde på arbetsmarknaden skulle kunna tidigareläggas.¹⁷ I arbetsförmedlingens rapport *Sveriges framtida befolkning* konstateras att den förestående generationsväxlingen på arbetsmarknaden kommer att öka obalansen mellan svenska tillväxtregioner och exempelvis skogslänen. Äldre i arbetsför ålder pensioneras och bor kvar medan yngre som tillträder arbetsmarknaden flyttar till tillväxtregionerna. I Dalarna förväntas exempelvis andelen invånare mellan 18-64 år utgöra 52 % i jämförelse med 61 % i Stockholms län 2025. Därvidlag har Dalarna tillsammans med Gotland lägst andel personer i arbetsför ålder 2025. Integrationen blir i sammanhanget en nyckelfråga och förbättrad integration ses av Arbetsförmedlingen som "[d]en viktigaste åtgärden för att underlätta generationsväxlingen, och motverka dess negativa effekter[...]samt att påverka dem att bosätta sig också utanför storstads- och tillväxtområdena". I rapporten betonas också att det är viktigt att tillvarata "andra latent resurser på arbetsmarknaden, till exempel ungdomar med studiesvårigheter".¹⁸

2.2.1 Demografi och arbetsmarknad: högskolesektorn

Globaliseringen och rörlighet över gränser, den föränderliga arbetsmarknaden och den demografiska situationen kommer till uttryck i form av trender även inom högskolesektorn. År 2005 lanserade regeringen genom *Ny värld – ny högskola* en strategi för internationalisering av svensk utbildning. Internationalisering har därefter varit en aspekt som lärosäten har ansträngt sig för att ta hänsyn till och integrera i sina utbildningsutbud. I ett inspel från Svenska institutet, SUHF, UHR och UKÄ (2015) angående internationalisering poängteras att denna strategi behöver anpassas till nu rådande förhållanden. I inspelet formuleras ett övergripande mål som "Att stärka Sverige som kunskapsnation, öka förmågan att attrahera internationell talang och utveckla ett förhållningssätt av globalt ansvar". I inspelet anges att - även om lärares och studenters rörlighet mellan länder i kvantitativ bemärkelse även fortsatt kommer att vara viktigt – "[k]valitet är viktigare än kvantitet" och att "större hänsyn måste tas till hur utländska erfarenheter inlemmas i en medveten och systematisk interkulturell bildningssträvan". Av intresse är också att skrivelsen betonar vikten av att

¹⁵ Skolverket, 1999.

¹⁶ Utbildningsdepartementet, 2014, s. 3.

¹⁷ SCB, 2015.

¹⁸ Arbetsförmedlingen, 2013-07-02, s. 4.

utgå från den mångkulturella verkligheten på hemmaplan och att samordna internationaliseringssatsningar med migrations- och näringspolitiken.¹⁹

Beträffande den förändrade arbetsmarknaden har detta ur olika aspekter tagits upp bland annat i Lars Haikolas utredning *Högre utbildning under tjugo år*. Han pekar bland annat på att en programifiering skett av det svenska utbildningsutbudet. I utredningen konstateras en minskning av utbildningar av fortbildande eller vidareutbildande karaktär. Fortbildning och vidareutbildning finns nästan enbart i fristående kurser och inte som program. De fristående kurserna är koncentrerade till några få områden; humaniora och konst samt samhällsvetenskap, juridik, handel och administration. Enligt utredningen bör inte andelen fristående kurser minska vid universitet, utan snarare öka.²⁰

I utredningen synliggörs också en trend där de generiska kompetenser som anges i Högskolelagen efterfrågas mer och mer av arbetsgivare. Kompetenser som samarbetsförmåga, initiativförmåga, förmåga att uttrycka sig i tal och skrift, analytisk förmåga men också bildning och akademisk utveckling ses som arbetsförberedande. Haikola menar att "Högskolan har som uppdrag att utbilda till goda samhällsmedborgare. Samhället har behov av kunniga, välinformerade, kritiska och autonomt kunskapssökande medborgare. Detta utgör en, av flera förutsättningar för det demokratiska samhället."²¹ Även universitetskansler Harriet Wallberg har alldeles nyligen problematiserat den danska tendensen att i allt högre utsträckning matcha utbildningsutbudet mot arbetsmarknaden. En risk är att humaniora drabbas och att viktiga generiska kompetenser därmed inte tillgodoses.²²

I relation till den framtida demografiska situationen är breddad rekrytering ett centralt område. Enligt 1 kap. 5 § *Högskolelagen* är lärosätena ålagda att aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan. UHR fick nyligen i uppdrag av regeringen att kartlägga och analysera "universitets och högskolors arbete med breddad rekrytering och breddat deltagande". I utredningen poängteras vikten av att verka för underrepresenterade gruppers ökade deltagande i utbildningar. I grunden handlar breddad rekrytering om en rättvis och demokratifråga, men i utredningen hävdas också att heterogena studentgrupper bidrar till högre kvalitet i utbildning och i förlängningen till ekonomisk tillväxt i samhället. I utredningen bedöms bland annat normkritiska perspektiv som viktiga redskap för att dekonstruera föreställningar om yrken i relation till exempelvis social bakgrund, etnisk tillhörighet, könstillhörighet och funktionshinder. UHR menar avslutningsvis att bilden kan se olika ut på olika lärosäten och att det i strategiska planer ska anges vilka frågor som är aktuella för det specifika lärosätet.²³

Sammantaget identifieras inom detta tema omvärldstrender som berör globalisering, ökad rörlighet över gränser, en föränderlig arbetsmarknad och livslångt lärande. Dessutom aktualiseras en utveckling mot ökad försörjningsbörda, demografiska obalanser mellan regioner samt ökad andel utrikes födda och i relation till detta vikten av lyckad integration. De närvärldstrender som är aktuella i sammanhanget är en "ny" form av internationalisering, breddad rekrytering och breddat deltagande. Dessutom har behov påtalats angående fortbildning, fristående kurser och vikten av

¹⁹ *Ett gemensamt inspel till en sammanhållen strategi för internationalisering av svensk högre utbildning*, 2015-05-25.

²⁰ SOU 2015:70.

²¹ SOU 2015:70, s. 234 f.

²² <http://www.uka.se/nyheter/2016-05-03-att-utbilda-for-framtiden.html>

²³ UHR, 2016.

generiska kompetenser. I relation till detta finns också en kritik mot programifiering av utbildningsutbudet.

2.3 Det urbana och digitaliserade samhället

Urbanisering och digitalisering utgör två megatrender som förväntas få en allt större inverkan på det framtida samhället. Vid en blick några decennier framåt kommer befolkningen i Sverige generellt att öka och överstiga 10 miljonersgränsen 2017 och 2060 uppgå till 13 miljoner.²⁴ Noterbart är att befolkningsökningen med all sannolikhet kommer att koncentreras till storstadsregionerna, Stockholm, Malmö och Göteborg. Som exempel kan nämnas att Stockholm ökat med hela 8,8 % under perioden 2008-2012.²⁵ Fram till 2040 förväntas 70 % av befolkningsökningen knytas till dessa regioner. Sverige är ett av de länder i Europa där storstadsregionerna växer snabbast. Även universitetsstäder som Uppsala, Umeå, Lund och Örebro förväntas öka rejält.²⁶ I relation till detta är det av intresse att notera ett nu liggande förslag på storregioner där Dalarna skulle ingå tillsammans med Gävleborg, Uppsala, Örebro län, Västmanland och Södermanlands län.

I anknytning till urbaniseringen finns livsstilsrelaterade trender. En sådan trend som tas upp i *Sveriges Kommuner och Landstings (SKLs) rapport Vägval för framtiden* är att bilismen minskar i västvärlden. Genom förtätningar av innerstäder trängs bilarna ut och kollektivtrafik samt cykel och gångstråk gynnas. Bilen ses numera alltmer som ett funktionellt verktyg snarare än en symbol för frihet.²⁷ Christer Ljungberg, VD för Trivector som arbetar med trafik- och samhällsplanering menar att "Den täta staden, med sin möjlighet till möten, samarbeten och ett attraktivt stadsliv, skapar tillväxt och utveckling". Städer ska byggas med "fokus på människor – inte ett visst trafikslag". Yteffektiva färdmedel "som kollektivtrafik, gång och cykel" ska kombineras med IT-satsningar.²⁸ Han menar:

Att förstå detta, och planera och investera med detta i tankarna, är det som skiljer ut de städer och regioner som blir morgondagens vinnare.²⁹

Utifrån antagandet att fler och fler vill bo i attraktiva storstadsregioner blir också den ökade digitaliseringen av betydelse. Det faktum att fysisk närvaro och fysiska möten minskar i betydelse kan underlätta för människor att bosätta sig var helst de vill och förverkliga sina livsprojekt. Digitaliseringen av samhället påverkar alla sektorer och varje område kräver sin egen analys. Människor får större frihet och flexibilitet i alla sina livsval. En annan aspekt är att människor alltmer befinner sig i en uppkopplad tillvaro vilket påverkar förväntningar och livsmönster. Big Data är ett uttryck för denna utveckling som innebär såväl risker som möjligheter. En trend är trots allt att fler och fler beslut kommer att fattas med grundval i statistik kopplat till "Big Data". Ett annat uttryck är den polarisering av åsikter som förekommer på sociala medier.³⁰ En mottrend kan eventuellt bli att Internet blir mer reglerat, att integritetsfrågor får mer betydelse och att människor blir allt mer medvetna om vilka konsekvenser det kan få att framföra sina synpunkter och överhuvudtaget agera på Internet.

²⁴ SCB, 2016-04-13.

²⁵ SKL, 2014.

²⁶ <http://sverige2025.boverket.se/en-urbaniserad-varld.html> & SKL, 2014.

²⁷ SKL, 2014.

²⁸ *Sydsvenskan*, 2013-01-02.

²⁹ *Sydsvenskan*, 2013-01-02.

³⁰ SKL, 2014.

2.3.1 Urbanisering och digitalisering: högskolesektorn

En närvärldstrend som kan lyftas fram i relation till urbanisering och digitalisering är profilering och att fler och fler inom sektorn trycker på vikten av att lärosäten måste få skapa sin egen profil och bedömas utifrån sina egna förutsättningar. Profilering lyfts fram som en av fyra punkter i SUHFs manifest för framtiden (2030):

Ett alltmer komplext samhälle gör att behovet av olika utbildnings- och forskningsmiljöer ökar. Därför behövs ett högskolelandskap med en rik mångfald av forskningsinriktningar, olika sätt att organisera och genomföra utbildningar, geografisk spridning och räckvidd. Att vara olika innebär för lärosäten att ta ansvar för sin egen framtid i stället för att tvingas till likriktning av hur verksamheten ska organiseras och fyllas med innehåll. Lärosäten och verksamheter ska värderas, utvärderas och finansieras utifrån sina egna premisser, inte utifrån en given norm. Därför behövs förutsättningar som främjar olikheter och självständiga lärosäten.³¹

Digitalisering och trenden att behoven av fysisk närvaro och fysiska möten kommer att minska blir en framtida utmaning för regionala högskolor. I fokus hamnar naturligtvis den nätbaserade undervisningen. En fråga som är minst lika central handlar om högskolornas kompetensförsörjning. Å ena sidan kan digitalisering möjliggöra för regionala högskolor att konkurrera med etablerade universitet om kompetens på ett annat sätt, eftersom en rekrytering inte innebär att den anställde nödvändigtvis måste flytta. Å andra sidan måste konsekvenser av en sådan utveckling analyseras och följas upp med avseende på kollegial utveckling och kollegialt kvalitetsarbete. När det gäller den nätbaserade undervisningen kommer antagligen kvalitetsfrågor i relation till de stora programmen som leder till yrkesexamen och som innefattar verksamhetsförlagda moment stå i fokus framöver. När det gäller fristående kurser av fortbildningskaraktär är den nätbaserade formen relativt problematisk.

Något som i vissa omvärldsanalyser har betraktats som ett framtida hot mot svenska lärosäten är MOOC, (*Massive Open Online Courses*). I USA har MOOCs och digitaliseringen av högre utbildning enligt en rapport lett till att nya aktörer uppkommit på marknaden, vilka på grund av avsaknad av de traditionella universitetens fasta kostnader får ett bra utgångsläge att konkurrera. Dessa aktörer kan dels rikta in sig på att konkurrera med etablerade universitet, dels ha en utpräglad inriktning mot arbetsmarknad för att hantera matchningsproblem. Enligt rapporten är den nätbaserade undervisningen ofta individualiserad och inriktad mot generiska kompetenser. UKÄ har nyligen utrett MOOCs framtid inom svensk högre utbildning. Utredningen föreslår att lärosäten som vill får öppna MOOCs eller hybridvarianter. MOOC-moduler uppges kunna gynna samläsning, men med fördel kombineras med seminarier eller motsvarande. I utredningen poängteras lärosätenas frivillighet i relation till ovanstående utvecklingslinjer.³²

Sammantaget identifieras inom detta tema omvärldstrender som berör urbanisering, minskad bilism, attraktiva storstadsregioner, digitalisering, Big Data, polarisering av åsikter samt minskat behov av fysiska möten. De närvärldstrender som ansluter till temat är framförallt profilering, nätbaserad undervisning och MOOCs.

³¹ SUHF. Se också SUHF, 2013.

³² UKÄ, 2016.

3. Deskriptiv analys av Högskolan Dalarnas utbildningsutbud

Högskolans vision och strategidokument relaterar genom temana *Bildning, Öppna vägar till kunskap, Samskapande* och *I Dalarna i Världen* till flera av de trender som redogjorts för ovan. *Bildning* berör bland annat etiska aspekter relaterade till rättvisa och hållbarhet liksom alla människors lika värde och mångfaldens värde och nytta. Generiska kompetenser och självständighet betonas i relation till utbildningsutbudet. I samband med *Öppna vägar till kunskap* berörs visserligen inte breddad rekrytering eller breddat deltagande som begrepp, men ambitionen pekar tydligt i den riktningen. *I Dalarna i Världen* innefattar olika aspekter av internationalisering och relationen mellan lokalt, regionalt och globalt. Behov av interdisciplinära ansatser berörs också i relation till både utbildning och forskning. Samskapande innebär en ökad fördjupad samverkan med samhälle och näringsliv, det handlar om synlighet i samhället, skapande av mötesplatser och strukturer för samarbete. Även beträffande integrering mellan forskning och utbildning harmonierar Högskolans strategiska inriktningar med omvärlds- och närvärldstrenderna. När det gäller Högskolan Dalarnas framtida förhållningssätt till omvärlden och närvärlden bör därmed visionen och strategidokumentet kunna ge god vägledning. Beträffande visionen och strategin som tillämpligt kriterium för dimensionering av utbildningsutbudet krävs emellertid ytterligare precisering (se vidare sammanfattande analys). I det följande analyseras därför utbildningsutbudet inte direkt utifrån vision och strategin utan fokus ligger på de övriga kriterierna; *Arbetsmarknad, Kvalitet, Studentnöjdhet, Söktryck och Ekonomi*.

3.1 Området *Humaniora och språk*

Inom området *Humaniora och språk* ingår huvudområdena/ämnena *Arabiska, Engelska, Filosofi, Franska, Historia, Italienska, Japanska, Kinesiska, Litteraturvetenskap, Portugisiska, Religionsvetenskap, Ryska, Spanska och Tyska. Afrikanska studier, Engelskspråkig litteratur* och *Interkulturella litteraturstudier* är huvudområden utan anställd personal. Magisterprogram finns i *Engelska* med inriktning mot engelsk litteratur, *Afrikanska studier* och *Religionsvetenskap* samt ett masterprogram i *Afrikanska studier*. Inom området ges många fristående kurser samtidigt som det finns ett stort engagemang i ämneslärarprogrammet. Beträffande undervisningsform karakteriseras området av hög andel nätbaserad undervisning.

Forskningsmässigt har miljön en stark anknytning till forskningsprofilen *Interkulturella studier (ISTUD)* genom forskargrupperna *Interkulturella språkstudier, Litteratur, identitet, transkulturalitet* och *Minoritet, identitet och autenticitet*. Inom *Utbildning och lärande (UL)* är forskarna framförallt engagerade i forskargrupperna *Utbildningshistoria – den nya människan* och *Kritiska utbildningsstudier – kultur, språkande och mångfald*.

När det gäller arbetsmarknad har nationella prognoser ofta angivit att det är hög konkurrens om de humanistiska arbetstillfällena. Emellertid utgår prognoserna då från examina med humanistiska ämnen som huvudområden. Humanioraämnena och språken fyller med sina fristående kurser också en viktig funktion som kompletterande kompetens, vilket börjar lyftas fram i prognoserna. Humaniora anses även ge grundläggande generiska kompetenser som är viktiga i relation till en föränderlig arbetsmarknad och livslångt lärande. Humaniora och språkämnen är svårbedömda med avseende på arbetsmarknaden och tillhör de områden där behov finns av en alumnenkät eller motsvarande för att kartlägga nyttan av kompetensen i arbetslivet.

När det gäller kvalitet utvärderades flera ämnen inom området *Humaniora och språk* vid UKÄs senaste utvärderingsomgång (2011-2014). *Religionsvetenskap kandidat* fick omdömet *Mycket hög kvalitet*. *Religionsvetenskap magister*, *Engelska kandidat*, *Franska kandidat*, *Historia kandidat* och *Tyska kandidat* fick omdömet *Hög kvalitet*. *Engelska magister* och *Litteraturvetenskap kandidat* fick betyget *Hög kvalitet* efter inlämnad åtgärdsplan. Vidare har ett antal ämnen och huvudområden gått igenom interna kvalitetsutvärderingar (*Arabiska*, *Japanska*, *Kinesiska*, *Portugisiska*, *Spanska* och *Tyska*). *Kinesiska* har kommit in med åtgärdsplan men fått ytterligare kompletteringar. *Engelska* och *Italienska* håller för närvarande på att utvärderas medan *Ryska* granskas hösten 2016.

Söktrycket är generellt lågt beträffande programmen. De fristående kurserna visar upp en varierad bild. Språken har generellt många 1:a handsanmälningar (mellan 119 och 416 HT2016), men också många sökalternativ vilket gör att närmare studier måste göras för att avgöra i vilken utsträckning det sker samläsning. Utslaget på sökalternativ ser söktrycket i flera fall lågt ut. Ett undantag är *Arabiska* som inte heller har lika många sökalternativ som flera andra av språken. *Litteraturvetenskap* har lågt söktryck medan *Filosofi* har ett stabilt söktryck. Med undantag av *Litteraturvetenskap*, *Spanska*, *Ryska* och *Tyska* genererar de fristående kurserna god ekonomi. När det gäller programmen är det endast *Engelska med inriktning engelskspråkig litteratur* som bär sig ekonomiskt. Magisterprogrammen i *Engelska med inriktning irländsk litteratur*, *Afrikanska studier* och *Religionsvetenskap* går inte ihop ekonomiskt.

En av språkmiljöns stora kvalitetsstyrkor har under de senaste åren varit studentnöjdheten. Så är fallet även 2016. NKI-måtten ligger mellan 74 och mycket höga 82 (*Kinesiska*) medan NPS-måtten ligger mellan +41 (*Spanska*) till +79 (*Kinesiska*) vilket tyder på att språkutbildningarna har många ambassadörer som kan tänkas rekommendera språkkurserna till andra. När det gäller NKI-mått bland humanioraämnena hamnar *Historia* och *Litteraturvetenskap* på medelvärden medan *Filosofi* sticker ut i positiv bemärkelse med höga 81. Samtliga humanistiska ämnen (*Filosofi*, *Historia* och *Litteraturvetenskap*) utom *Religionsvetenskap* har höga NPS-mått. *Religionsvetenskap* sticker ut i negativ bemärkelse med lågt NKI-mått och lågt NPS-mått vilket är ett trendbrott jämfört med tidigare år. Emellertid får *Religionsvetenskap* betydligt högre nöjdhetsmått som inriktning i ämnesläroprogrammet vilket nyanserar bilden.

När det gäller *Humaniora och språk* har en strategi initierats som bland annat syftar till att profilera humaniora samt öka söktrycket inom de humanistiska utbildningarna.

3.2 Området *Samhällsvetenskap*

Inom området *Samhällsvetenskap* finns ämnena/huvudområdena *Arbetsvetenskap*, *Företagsekonomi*, *Kulturgeografi*, *Nationalekonomi*, *Rättsvetenskap*, *Sociologi*, *Statsvetenskap* och *Turismvetenskap*. Dessutom finns fyra ämnen/huvudområden utan egen personal; *Entreprenörskap och innovationsteknik*, *Internationella relationer* och *Personal och arbetsliv* samt *Audiovisuella studier*.

Inom området ges en rad program. *Företagsekonomi* är huvudområde för *Detaljhandelsprogrammen* (120 hp och 180 hp), *Ekonomprogrammet* (180 hp) och *Sport management* (180 hp) samt för *Magisterprogram i Företagsekonomi* (60 hp). *Nationalekonomi* är huvudområde för *Ekonomprogrammet* (180 hp) samt för *Magisterprogram i nationalekonomi med inr. turism och evenemang* (60 hp). *Turismvetenskap* är huvudområde för *International Tourism Management* (180 hp) samt *Magisterprogram i destinationsutveckling* (60 hp). Inom ämnet *Entreprenörskap och*

innovationsteknik ges *Entreprenöriellt företagande* (120 hp). *Personal och arbetsliv* är huvudområde för *Personal och arbetslivsprogrammet* (180 hp). *Statsvetenskap* och *Sociologi* är huvudområden för *Samhällsvetarprogrammet* (180 hp).

Området relaterar dels till forskningsprofilen *Komplexa system – Mikrodataanalys (MDA)*, dels till *ISTUD*. I den senare miljön är forskargrupperna *Audiovisuella studier* och *Transition, identitet och civilsamhälle* relevanta för forskare inom mediemiljön där *Audiovisuella studier* ingår, *Statsvetenskap* och *Sociologi*. *MDA* är relevant för flertalet av de övriga ämnena/huvudområdena och samtliga övriga ämnens/huvudområdets företrädare ingår i forskningsprofilens ämnesgrupp.

När det gäller arbetsmarknaden bedöms den vara i balans när det gäller ekonomiprogrammen. Området turism är svårbedömt på nationell nivå och kanske tillsammans med *Sport management* det osäkraste inom området, men på regional nivå utgör turismen ett prioriterat område. Beträffande de samhällsvetenskapliga programmen (inklusive *PAL-programmet*) bedöms också förhållandet mellan utbud och efterfrågan vara balanserat. Nationella prognoser ger en samstämmig bild av en arbetsmarknad inom medieområdet som präglas av stark konkurrens. Emellertid anges kombinationer som ljud, bild och IT som attraktiva och arbetsmarknaden är överlag svårbedömd då många utbildade inom medieområdet startar eget eller arbetar i projekt. På det regionala planet uppges "kreativa näringar" vara en stark bransch.

Beträffande kvalitet fick *Kulturgeografi* (kandidatnivå och magisternivå) och *Turismvetenskap* (kandidatnivå) omdömet *Hög kvalitet* vid UKÄs senaste utvärderingsomgång. *Företagsekonomi, Nationalekonomi* (kandidatnivå och magisternivå) och *Sociologi* (kandidatnivå) fick *Hög kvalitet efter inlämnad åtgärdsplan*. *Personal och arbetsliv, Statsvetenskap* och *Turismvetenskap* på magisternivå har utvärderats internt och bedömts ha goda förutsättningar för att hålla hög kvalitet. *Rättsvetenskap* är för närvarande under internt granskning. *Audiovisuella studier, Entreprenörskap* och *innovationsteknik* samt *Internationella relationer* har inte utvärderats internt eller av UKÄ.

När det gäller programmen på grundnivå har dessa generellt under de senaste åren haft ett högt söktryck och god ekonomi. Ett undantag beträffande söktryck HT 2016 är dock *Detaljhandelsprogrammet* 120 hp. Programmen på avancerad nivå har i regel också högt söktryck. Undantag är det nystartade magisterprogrammet i *Nationalekonomi* och magisterprogrammet i *Audiovisuella studier* som har lågt söktryck. Den ekonomiska bärigheten varierar, men det är endast magisterprogrammet i destinationsutveckling som inte bär sig alls.

Beträffande studentnöjdhet hamnar flertalet av programmen på låga värden. Inom *Detaljhandelsprogrammet* (180 hp), *Magisterprogrammet i företagsekonomi, Ekonomiprogrammet, ITM, Sport management, Samhällsvetarprogrammet* och *PAL-programmet* hamnar NKI-måttet mellan 52 och 61 vilket är klart under medel (66-75). Samtliga dessa program är campusprogram. Samma bild framkommer beträffande NPS-måttet med undantag av *PAL-programmet* som där hamnar på ett medelvärde (+15). I övrigt ligger programmen på minus (-22 - -38). Detta innebär att det bland studenterna kan finnas många kritiker, vilket eventuellt kan påverka rekryteringen till programmen på sikt. Ett program som studenterna är nöjdare med är det nätbaserade programmet *Entreprenöriellt företagande* vars NKI-mått hamnar på ett stabilt medelvärde och vars NPS-mått hamnar precis under "högt".

Beträffande ekonomutbildningarna sker för närvarande ett utvecklingsarbete inom akademien Industri och samhälle. Tanken är att utveckla ett civilekonomprogram eller motsvarande med syftet att effektivisera utbildningen inom området. Beträffande samhällsvetarprogrammet har vissa fördjupade analyser gjorts med avseende på den låga studentnöjdheten. Dessa analyser indikerar att de låga skattningarna kan knytas till en specifik studentkull och därmed inte är representativt för hela studentunderlaget.

3.3 Området *Teknik och naturvetenskap*

Teknik och naturvetenskap kan betraktas som det spretigaste av de fem områdena. I området ingår ämnena/huvudområdena *Bildproduktion*, *Byggteknik*, *Datateknik*, *Energiteknik*, *Grafisk teknologi*, *Industriell ekonomi*, *Informatik*, *Kemiteknik*, *Ljud och musikproduktion*, *Matematik*, *Maskinteknik*, *Materialteknik*, *Mikrodataanalys* (Högskolans enda examen på forskarnivå), *Skog och Träteknik*, *Solenergiteknik* och *Statistik*. Ett huvudområde utan egen personal är det nybildade *Samhällsbyggnadsteknik*. Inom området kan tre miljöer urskiljas; en miljö runt ingenjörsprogrammen, en "data- och informatikmiljö" som knyts ihop av *MDA* och slutligen en mediemiljö.

Miljön runt ingenjörsutbildningarna innefattar programmen *Byggarbetsledare* (120 hp), *Byggteknik* (180 hp), *Bygg och samhällsplanerare* (180 hp), *Energiteknik* (120 hp och 180 hp), *Industriell ekonomi* (180 hp), *Maskinteknik* (180 hp), *Tekniskt/naturvetenskapligt basår/bastermin* (30 hp och 60 hp - fortsättningsvis benämnt *Tekniskt basår*) samt *Öppen ingång* (180 hp). Miljön relaterar framförallt till forskningsprofilerna *Energi*, *skog*, *byggd miljö* och *Stålförning och ytteknik*. Inom "data- och informatikmiljön" finns programmen *Grafisk design* (180 hp), *Systemvetenskapliga programmet* (180 hp) och *Utveckling av eTjänster* (120 hp) samt *Business Intelligence* (avancerad nivå, 60 hp och 120 hp). Denna miljö anknyter till forskningsprofilen *MDA*. Inom mediemiljön finns programmen *Musik och ljuddesign* (120 hp), *Audiovisuell produktion* 180 hp, *Ljud- och musikproduktionsprogrammet*, (180 hp) medan *Bildproduktion* ansvarar för programmen *Film- och TV-produktion*, (180 hp), *Filmdesign för reklam och information*, (180 hp) och *Manus för film och TV*, (180 hp). Beträffande forskningen relaterar mediemiljön framförallt till forskningsprofilen *ISTUD* och forskargruppen *Audiovisuella studier*.

Arbetsmarknaden för ingenjörer bedöms generellt som god. Det framtida behovet av bygg och samhällsplanerare, byggarbetsledare och byggingenjörer betraktas i nationella prognoser ofta direkt eller indirekt som stort. Även beträffande maskinteknik och energiteknik finns det också enligt prognoser ett behov av den kompetens som ovan nämnda program ger. Beträffande datatekniker och webbutbildade tyder allt på ett stort behov av arbetskraft även i framtiden. När det gäller medieområdet är emellertid bilden mer komplex (se ovan under området *Samhällsvetenskap*).

Flera examensrätter inom området har granskats avseende kvalitet i UKÄs senaste granskningsomgång. Högskoleingenjörsexamina *Byggteknik* och *Maskinteknik* fick omdömet *Mycket hög kvalitet*. *Grafisk design*, *Ljud och musikproduktion* och *Bildproduktion* fick omdömet *Hög kvalitet* medan *Informatik* och *Datateknik* fick omdömet *Hög kvalitet efter inlämnad åtgärdsplan*. *Tekniskt basår* (30 hp och 60 hp), *Informatik*, *Statistik* och *Solenergi* har varit föremål för intern kvalitetsgranskning. *Energiteknik* (120 hp och 180 hp) och *Industriell ekonomi* (180 hp) har inte utvärderats.

När det gäller söktryck och ekonomi är bilden i huvudsak god, men varierar inom området. Beträffande miljön runt ingenjörsprogrammen har det tekniska basåret (30 hp och 60 hp) haft högt söktryck och god ekonomi. Detta gäller även byggarbetsledarprogrammet (120 hp) och högskoleingenjörsexamen i *Byggteknik* (180 hp) som har haft högt söktryck de senaste åren samt hållit god ekonomi. Bygg- och samhällsplanerarprogrammet som går för första gången HT2016 har emellertid fått en trögare start med låga söksiffror. Energiteknikerprogrammet (120 hp) har högt söktryck, god ekonomi och har under 2015 också börjat påvisa en bättre retentionsbild termin 2 (78 %). Högskoleingenjörsprogrammen i *Energiteknik* och *Industriell ekonomi* har emellertid haft lågt söktryck under de senaste åren och inte gått ihop ekonomiskt. När det gäller magister och masterprogrammen i *Solenergiteknik* är söktrycket högt givet utbildningsnivån med många internationella sökanden. Den öppna ingången till Högskoleingenjörsprogrammet (180 hp) har betydligt färre anmälningar än förra året (vilket kan bero på att den utlystes sent).

Söktrycket till programmen inom data- och informationsmiljön är högt, speciellt beträffande *Utveckling av eTjänster*, och programmen bär sig ekonomiskt. Beträffande mediemiljön har *Musik och ljuddesign*, *Ljud- och musikproduktionsprogrammet*, *Film och TV-produktion* och *Manus för film och TV* haft högt söktryck de senaste åren och det senaste nämnda programmet har också en mycket god retentionsbild för termin 2. Beträffande *Audiovisuell produktion* är söktrycket stabilt. Söktrycket till *Filmdesign för reklam och information* är emellertid lågt.

Studentnöjdheten varierar mellan program och miljöer. Byggarbetsledarprogrammet och byggteknik hamnar runt medel, dock har byggteknik något bättre värden än byggarbetsledare (NKI 69 respektive 64 och NPS +14 respektive +27). Maskinteknik faller inte väl ut i studentenkäten med ett NKI-mått på 46 och ett NPS-mått på -62. Även Högskoleingenjörsprogrammen *Energiteknik* och *Industriell ekonomi* får låga resultat. Energiteknik (120 hp) har emellertid ett NKI-mått på medel och ett högt NPS-mått.

När det gäller data- och informatikmiljön finns viss variation beträffande studentnöjdhet. *Utveckling av eTjänster* hamnar på ett stabilt medelvärde (70) beträffande NKI medan *Systemvetenskapliga programmet* och *Grafisk design* hamnar under medel. Beträffande NPS-värdet hamnar *Utveckling av eTjänster* och *Grafisk design* i medelfältet medan det *Systemvetenskapliga programmet* hamnar under medel. Masterprogrammet i *Business Intelligence* sticker ut i negativ bemärkelse när det gäller NKI-mått (44) och får också ett lågt NPS-mått. Gällande mediemiljön ligger studentnöjdheten främst på medelvärden. Avvikelserna är att *Ljud- och musikproduktionsprogrammet* får över medel på NPS medan *Audiovisuell produktion* hamnar under medel på NKI-måttet.

När det gäller ingenjörsutbildningarna sker en rad utvecklingsarbeten inom akademien *Industri och samhälle*. Dessutom sker ett utvecklingsarbete av *Digitalbrott och eSäkerhetsprogrammet* som för närvarande inte tar in studenter på grund av problem med avhopp.

3.4 Området *Utbildningsvetenskap*

I området *Utbildningsvetenskap* ingår ämnena/huvudområdena *Bild*, *Geografi*, *Matematikdidaktik*, *Naturvetenskap*, *Pedagogik*, *Pedagogiskt arbete*, *Samhällskunskap*, *Svenska som andraspråk* och *Svenska språket*. Inom området ges för närvarande *Förskolläroprogrammet*, *Grundläroprogrammen* (F-3 och 4-6), *Ämnesläroprogrammet* (inriktning gymnasieskolan) och *Yrkesläroprogrammet*. Vidare finns ett magisterprogram i *Pedagogiskt arbete* och *Svenska som andraspråk* samt KPU-program mot 7-9 och gymnasieskolan.

Lärarprogramsmiljön relaterar till forskningsprofilen *Utbildning och lärande*. *Förskolläraryrket* och *Grundläraryrket* (HT2016) ges på campus. *Ämnesläraryrket* och *Yrkesläraryrket* ges emellertid som nätbaserade kurser, men har enstaka campusdagar.

Arbetsmarknadens behov av förskollärare, grundlärare och yrkeslärare är stort inom överskådlig framtid. När det gäller ämneslärare varierar behovet beroende på inriktning. Till exempel förväntas brist på ämneslärare i matematik, medan behovet av ämneslärare i historia inte tycks vara lika stort. Långsiktigt förväntas det emellertid vara brist på ämneslärare generellt.

Svenska som andraspråk erhöll av UKÄ omdömet *Hög kvalitet* (kandidatnivå) medan Svenska språket erhöll *Hög kvalitet efter åtgärdsplan*. De nya lärarprogrammen startade HT2011 och har inte kvalitetsutvärderats externt. Emellertid gjordes en omfattande intern tematisk utvärdering beträffande nyckelkompetenser 2014. Huvudområdet *Pedagogiskt arbete* och ämnet *Pedagogik* ska utvärderas internt. Även lärarutbildningarnas forskningsanknytning ska utvärderas. *Matematikdidaktik* och *Naturvetenskap* har utvärderats internt, fått positiva omdömen men är också ålagda att inkomma med en åtgärdsplan beträffande ett antal utvecklingsområden.

Söktrycket och ekonomin är och har varit god beträffande *Förskolläraryrket*, *Grundläraryrket*, *Yrkesläraryrket*, *KPU-programmen* samt *Magisterprogram i pedagogiskt arbete*. Emellertid har söktrycket till grundläraryrket minskat betänkligt detta år vilket beror på omläggning av programmet till campus. Beträffande ämnesläraryrket är bilden mer varierad. Medan inriktningarna *Bild*, *Engelska* och *Svenska* har ett högt söktryck hamnar inriktningarna *Tyska*, *Spanska* och *Franska* på ett lågt söktryck. Söktrycket beträffande inriktningarna *Religion* och *Idrott och hälsa* hamnar i medelskiktet. Ämnesläraryrket med inriktning mot gymnasiet har de senaste åren haft problem med avhopp vilket kommer till uttryck redan under termin 2.

När det gäller studentnöjdhet hamnar NKI-måtten stabilt respektive högt inom medelspannet. Exempelvis hamnar yrkesläraryrket och ämnesläraryrket precis under "högt" med NKI-mått på 74 respektive 75. Dessa program har liksom KPU inriktning årskurs 7-9 höga NPS-mått, medan övriga program har NPS-mått inom medelspannet, dock stabila eller högt inom spannet. Även de ämnen som ingår i ämnesläraryrket ligger på medel respektive högt NKI-mått och NPS-mått.

3.5 Området *Vård och omsorg*

I området ingår ämnena/huvudområdena *Idrotts- och hälsovetenskap*, *Medicinsk vetenskap*, *Omvårdnad*, och *Socialt arbete* samt huvudområdena *Sexuell, reproduktiv och perinatal hälsa* och *Vårdvetenskap*. De program som ingår i området är *Barnmorskeprogrammet*, *Sjuksköterskeprogrammet*, *Specialistsjuksköterskeprogrammen*, *Socionomprogrammet* och *Tränarprogrammet*. I miljön finns också det nyinrättade magisterprogrammet i fysioterapi. Forskningsmässigt relaterar vårdmiljön till profilen *Hälsa och välfärd*.

Huvudområdet *Omvårdnad* har av UKÄ bedömts hålla *Hög kvalitet* beträffande kandidatnivå och *Hög kvalitet efter åtgärdsplan* beträffande magisternivå. Även yrkesexamensrätterna *sjuksköterskeexamen*, *barnmorskeexamen* samt *specialistsjuksköterskeexamen – distriktsköterska* har av UKÄ bedömts ha *Hög kvalitet*. *Socionomprogrammet* och *Idrott och hälsovetenskap* har

granskats internt och följts upp av *ON*. Intern utvärdering av *Sjuksköterskeprogrammet/Omvårdnad* pågår för närvarande.

Enligt nationella och regionala prognoser kommer efterfrågan vara hög på sjuksköterskor, specialistsjuksköterskor och barnmorskor. Arbetsmarknaden på nationell nivå ligger i balans men beträffande erfarna socionomer är konkurrensen om arbetstillfällena inte stor. På regional nivå finns ett stort behov av socionomer, och just trycket från regionen var en av anledningarna till att Högskolan satsade på ett socionomprogram. När det gäller idrottsområdet är arbetsmarknaden svårbedömd, även om det beträffande det nyinrättade *Tränarprogrammet* borde finnas en hög efterfrågan.

Söktrycket till vårdutbildningarna är generellt högt och ekonomin god. Dock sticker *specialistsjuksköterskeexamen – vård av äldre* ut negativt beträffande retentionsbilden termin 2 (endast 42 %). Beträffande socionomprogrammet har söktrycket varit högt de senaste tre åren och ekonomin god. Söktrycket är generellt högt till programmen inom idrottsområdet och de bär sig ekonomiskt. Söktrycket är också högt beträffande det nyinrättade tränarprogrammet.

Studentnöjdheten inom området ligger beträffande vårdutbildningarna mellan medel och högt. Sjuksköterskeprogrammet ligger på medel beträffande studentnöjdhet medan barnmorskeprogrammet har hög studentnöjdhet. Denna bild gäller också NPS-måttet, vilket gör det till ett rimligt antagande att barnmorskeprogrammet får hjälp med rekrytering till programmet genom att studenter fungerar som "ambassadörer". Även specialistsjuksköterskeutbildning till distriktssköterska har högt NPS-mått. När det gäller socionomprogrammet är emellertid inte studentnöjdheten hög. Med ett NKI-mått på 60 och ett NPS-mått på -4 ligger socionomprogrammet under medel, om än inte mycket beträffande det senare. Idrottstränarprogrammen ligger på medel beträffande NKI- och NPS-mått, men högt beträffande ämnet *Idrott och hälsovetenskap* (dock bara sex svarande).

4 Sammanfattande analys

Den sammanfattande analysen inleds med ett försök till beskrivning av vilket framtida samhälle de omvärldstrender som här redogjorts för pekar mot. Därefter identifieras utifrån denna samhällsbild ett antal frågeställningar som kan bli aktuella för Högskolan Dalarna. Vidare sker en sammanfattande analys av utbildningsutbudet. Avslutningsvis diskuteras möjliga utvecklingsområden.

4.1 Omvärlds- och närvärldstrender: sammanfattande analys

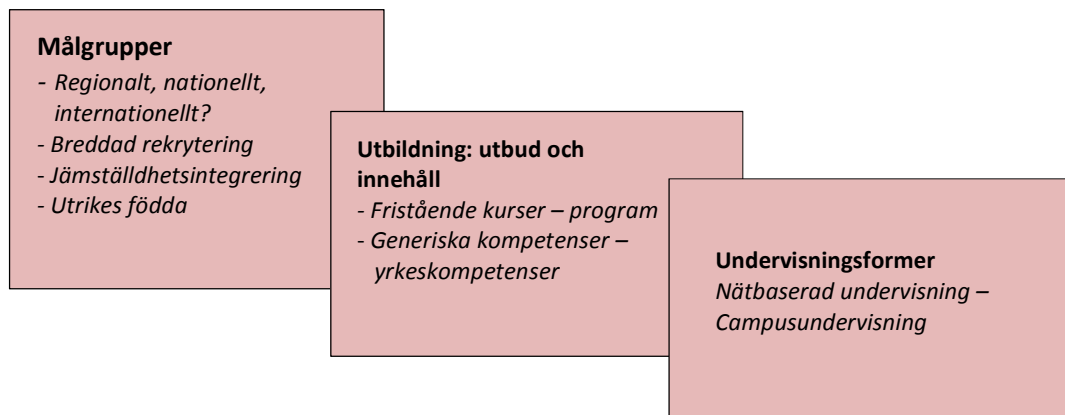
Utifrån de ovan nämnda omvärlds- och närvärldstrenderna kan man anta en utveckling mot ett Sverige där:

- människor är mer miljö- och hållbarhetsmedvetna,
- yngre människor i högre utsträckning än i dag väljer att leva i teknologiskt och ekologiskt avancerade storstäder,
- andelen äldre och andelen utrikes födda ökar liksom den demografiska obalansen mellan de tre storstadsregionerna samt landets övriga regioner i allmänhet och "skogslänen" i synnerhet,

- Dalarna med omnejd inte minskar befolkningsmässigt i absolut mening, men relativt i förhållande till framförallt storstadsregionerna,
- arbetsmarknaden är präglad av globalisering och rörlighet över gränser, och där större vikt läggs vid livslångt lärande,
- digitalisering och Internet får en allt större inverkan på människors beteenden, livsval och verksamheter.

Frågan är hur Högskolan Dalarna ska förhålla sig till ovanstående bild av ett framtida Sverige. För det första konstateras att Högskolans vision och strategiska inriktningar i princip pekar mot det ovan skisserade samhället. Aspekter som hållbarhet, alla människors lika värde, mångfald, livslångt lärande, relationen mellan lokalt och globalt, breddad rekrytering, regionalt samskapande och digitalisering finns utifrån olika perspektiv representerade i strategidokumentet. Utifrån omvärldstrender, närvärldstrender och Högskolans vision och strategi är ett rimligt antagande att profilering av utbildningsutbudet kommer att bli en nyckelfråga det närmaste decenniet, för både Högskolan som helhet och de enskilda ämnesmiljöerna. Utifrån närvärldsanalysen går det att urskilja tre områden för profilering; 1. Målgrupper, 2. Utbildningar: utbud och innehåll, 3. Undervisningsformer.

Figur 2. Profilering av utbildningsutbudet

Målgrupper

En central fråga handlar om vilket geografiskt upptagningsområde för studenter som Högskolan vill och bör rikta in sig mot. Högskolan har en självklar roll i relation till det regionala kompetensförsörjningsbehovet och som pådrivare av regional utveckling vilket gör regionen till ett naturligt rekryteringsområde.³³ Samtidigt visar den demografiska trenden att det kan vara gynnsamt

³³ Högskolan Dalarna har en stark position i det egna länet. Bland högskolenybjörjarna från Dalarna är det 44 % som väljer en utbildning vid Högskolan Dalarna. De övriga lärosäten som attraherar flest Dalastudenter är Uppsala (9,5%), Örebro, Linköping och Gävle (alla kring 5%). Högskolan Dalarnas andel av nybjörjarna från övriga län är betydligt mindre, 1-3 % procent i de flesta fall, något högre i grannlänen men fortfarande som högst 8 % i Gävleborg. Bland stockholmare och studenter ej folkbokförda i Sverige är Högskolan Dalarnas andel låg, men i absoluta tal är de så många att det ändå är viktiga grupper för högskolan.

att rikta sig mot såväl nationella som internationella målgrupper. Som det är nu tillgodoses samtliga tre nivåer i Högskolans utbildningsutbud. En nyckelfråga för framtiden som gäller såväl Högskolan på övergripande nivå som enskilda ämnesmiljöer är i vilken utsträckning ytterligare profilering bör ske *regionalt*, *nationellt* eller *internationellt* avseende upptagningsområde för studenter. I relation till detta är förslaget på nya storregioner av högsta relevans.

En utmaning beträffande målgrupper för utbildningar som Högskolan Dalarna delar med landets övriga lärosäten är hur breddad rekrytering och jämställdhetsintegrering på bästa sätt ska kunna gynnas. Högskolan har sedan tidigare, bland annat genom olika satsningar, mer eller mindre direkt profilerat sig mot studenter från studieovana miljöer. Detta uttrycks också i Högskolans strategiska inriktningar. Samtidigt finns i många utbildningar stora obalanser med avseende på kvinnliga och manliga studenter. Till detta kommer också behovet av att integrera utrikes födda i studier och arbetsmarknad. I sammanhanget blir den definition av breddad rekrytering och breddat deltagande som efterfrågas i UHRs utredning viktig. Vad innebär breddad rekrytering och breddat deltagande vid Högskolan Dalarna, och hur förhåller sig denna definition till frågor om jämställdhetsintegrering och integration av utrikes födda?

Karaktären på studentunderlaget aktualiserar frågor om såväl rättvisa som Högskolans roll för samhällets kompetensförsörjning. Högskolan Dalarnas vision och strategidokument borde i allt väsentligt kunna ligga till grund för bedömningar om vilka målgrupper som är relevanta för Högskolan Dalarna, nu och i framtiden.

Utbildningar: utbud och innehåll

Omvärlds och närvärldsanalysen visar att balansen mellan fristående kurser och program är en central fråga att ta hänsyn till. Vid Högskolan Dalarna är andelen fristående kurser relativt sett hög vilket således svarar upp mot Haikolas uttalande om att fristående kurser inte bör minska. En besläktad fråga berör balans mellan generiska- och yrkesspecifika kompetenser. De kompetenser som brukar betraktas som generiska fokuseras ofta i fristående kurser inom exempelvis humaniora och samhällsvetenskap, men också i vissa program av generell karaktär.³⁴ I samband med diskussioner om "livslångt lärande" betonas ofta vikten av att genom generiska kompetenser vara förberedd för en föränderlig arbetsmarknad. Dessutom kommer behovet av kurser med fortbildningskaraktär antagligen bara att öka. Samtidigt är de stora yrkesprogrammen nödvändiga för kompetensförsörjning på både nationell och regional nivå. Sammantaget innebär detta att en medveten framtidsstrategi angående *balansen mellan yrkesprogram/program och fristående kurser* kan vara nödvändig.

I detta dokument har inga försök gjorts att koppla omvärlds- och närvärldstrenderna till specifika utbildningar för framtiden. Dock aktualiserar naturligtvis trenderna frågor som berör utbildningar rent innehållsmässigt, exempelvis beträffande hållbar utveckling, jämställdhet, integration, globalisering, internationalisering och digitalisering. Dessa frågor förekommer redan inom Högskolans utbildningar, men i många fall finns säkerligen också möjligheter till utveckling av en eller flera av dessa frågor.

³⁴ En uppdelning mellan generiska kompetenser och yrkeskompetenser ska naturligtvis ses som tillspetsad. Inom yrkesprogrammen sker ofta ett kontinuerligt arbete för att integrera generiska kompetenser, t.ex. genom CDIO inom vissa ingenjörsprogram.

Undervisningsformer

Utifrån den demografiska trenden som redogjorts för ovan, i kombination med megatrenderna *digitalisering* och *urbanisering* tyder mycket på att den nätbaserade undervisningen kommer att få en allt större andel av det sammantagna utbildningsutbudet vid Högskolan Dalarna. I framtiden kanske några program med starkt regionalt rekryteringsunderlag samt några nischade utbildningar som rekryterar studenter nationellt eller internationellt bedrivs på campus medan resterande utbildningsutbud är nätbaserat. Högskolan Dalarna har länge haft framgångsrik utbildning på distans och utvecklat en nätbaserad utbildning som sker i realtid. Enligt studentenkäten är studenter generellt sett betydligt nöjdare med Högskolans nätbaserade utbildningsutbud än campusutbudet. Det är av stor relevans att analysera skälen till denna skillnad i nöjdhet på ett mer djupgående plan och frågan om campusundervisning eller nätbaserad undervisning kommer att bli en av de viktigaste strategiska frågorna för framtiden.³⁵ En central kvalitetsfråga i förhållande till detta handlar också om hur VFU – som enligt strategidokumentet ska förekomma på alla program på grundnivå – ska kvalitetssäkras inom nätbaserade utbildningar.

4.2 Högskolans utbildningsutbud: sammanfattande analys

Sammanfattningsvis konstateras att samtliga kriterier för dimensionering bör användas med försiktighet, men att resultatet beträffande ett ämne, huvudområde eller program kan ses som en indikation på hur bra en utbildning fungerar. Om ett negativt resultat beträffande ett enskilt kriterium återkommer termin efter termin eller om den sammantagna resultatbilden är negativ kan det vara motiverat att ytterligare undersöka orsakerna till detta samt i förekommande fall fastställa vilka åtgärder som bör vidtas.

Vidare konstateras att Högskolan Dalarna historiskt har tagit ett särskilt ansvar beträffande vissa utbildningsprogram dels på grund av statliga regleringsbrev och direktiv, dels på grund av regionala kompetensförsörjningsbehov. Dessa program är förskolläraryrket, lärarprogrammen, sjuksköterskeprogrammet, specialistsjuksköterskeprogrammen, barnmorskeprogrammet och ingenjörprogrammen.³⁶ I den följande sammanställningen har emellertid ingen hänsyn tagits till detta, utan analysen utgår från i vilken utsträckning utbildningarna svarar upp mot kriterierna för dimensionering.

Som ovan angivits synliggör också analysen av omvärlds- och närvärldstrenderna, ofta i linje med Högskolans Visions- och strategidokument, ett antal frågor och kriterier som kan bli centrala för framtidens utbildningsutbud. De allra flesta fallen kräver emellertid ytterligare utredningar och preciseringar. Ett kriterium som bör kunna lyftas fram redan i samband med dialogerna 2016 är emellertid balansen mellan program och fristående kurser. Stöd för detta kriterium finns i såväl närvärlds- och omvärldstrender som i Högskolans vision och strategidokument. I det följande redogörs analyseras utbildningsutbudet utifrån respektive kriterium.

³⁵ Naturligtvis finns det också blandformer mellan campus och nätbaserat. Det går också att argumentera för att all utbildning i viss mening är nätbaserad och att det är svårt att dra en tydlig gräns mellan de båda undervisningsformerna. I detta sammanhang handlar emellertid frågeställningen framförallt om krav på närvaro vid undervisningsorten.

³⁶ Jfr det tidigare dimensioneringsdokumentet *Högskolan Dalarnas utbildningsutbud 2010-2012. Riktlinjer för dimensionering och prioriteringar*.

Beträffande kriteriet arbetsmarknad konstateras att områdena *Vård och omsorg* och *Utbildningsvetenskap* framstår som mycket välmotiverade i förhållande till framtida kompetensförsörjningsbehov. Idrotts och tränarmiljön är emellertid svårbedömd. Även området *Teknik och naturvetenskap* förefaller välmotiverat utifrån arbetsmarknadsperspektivet då efterfrågan på ingenjörer och kompetens inom dataområdet generellt förväntas vara stor. Bilden är mer komplex när det gäller mediemiljön. Området *Humaniora och språk* tillför kompetens till ämneslärarprogrammet där det generellt finns stor efterfrågan på arbetsmarknaden. I övrigt är kompetensbilden komplex men genom de fristående kurserna av fortbildande karaktär och de generiska kompetenserna blir området viktigt i förhållande till *livslångt lärande*. Inom området *Samhällsvetenskap* förväntas arbetsmarknaden vara i balans beträffande ekonom- och samhällsvetardelen, medan bilden är mer varierad beträffande turismmiljön. Studier i samhällsvetenskap brukar i likhet med studier inom humaniora anses ge generiska kompetenser centrala för livslångt lärande.

När det gäller kriteriet kvalitet har området *Humaniora och språk* genomgått flest externa granskningar i UKÄs senaste granskningsomgång. Av åtta granskade examensrätter bedömdes en ha *Mycket hög kvalitet*, fem ha *Hög kvalitet* och två *Hög kvalitet efter åtgärdsplan*. De flesta övriga ämnen/huvudområden har utvärderats internt. Inom området *Teknik och naturvetenskap* har sju examensrätter utvärderats av UKÄ. Av dessa fick två omdömet *Mycket hög kvalitet*, tre *Hög kvalitet* och två *Hög kvalitet efter åtgärdsplan*. Ytterligare några examensrätter har utvärderats internt men ett antal har inte utvärderats. Området *Vård och omsorg* har också till stor del utvärderats. UKÄ utvärderade fem examensrätter varav fyra fick *Hög kvalitet* och en fick *Hög kvalitet efter åtgärdsplan*. Ett par examensrätter har utvärderats internt medan ytterligare ett par återstår att utvärdera. Inom området samhällsvetenskap har sex examensrätter utvärderats av UKÄ. Av dessa har tre fått omdömet *Hög kvalitet* och tre har fått *Hög kvalitet efter åtgärdsplan*. Ytterligare ett antal ämnen/huvudområden har genomgått interna utvärderingar. Beträffande området *Utbildningsvetenskap* utvärderades inte lärarprogrammen i UKÄs senaste omgång vilket gör att endast två examensrätter har utvärderats inom området (en *Hög kvalitet* och en *Hög kvalitet efter åtgärdsplan*). Emellertid har området genomgått omfattande interna utvärderingar.

Beträffande kriteriet studentnöjdhet konstateras att nätbaserade utbildningar generellt genererar betydligt bättre resultat än campusutbildningar. Därför bör jämförelser mellan campusutbildningar och nätbaserade utbildningar göras med detta i beaktande. Området *Humaniora och språk* har hög andel nätbaserad utbildning och sticker ut i positiv bemärkelse med mycket höga resultat. Framförallt utmärker sig därvidlag språkmiljön. Områdena *Utbildningsvetenskap* och *Vård och omsorg* har både campus och nätbaserade utbildningar. Områdenas utbildningar får generellt stabila och i vissa fall höga resultat. Ett undantag är *Socionomprogrammet* som får lägre resultat. Området *Teknik och naturvetenskap* har en hög andel campusprogram och studentnöjdheten varierar. Det ser stabilt ut inom byggteknik, men övriga ingenjörsprogram får låga resultat. En varierad bild finns också inom data och informatikmiljön medan mediemiljön med ett par undantag hamnar inom medelspannet. Området *Samhällsvetenskap* sticker ut i negativ bemärkelse med låga resultat för framförallt *Detaljhandelsprogrammet* (180 hp), *Magisterprogrammet i företagsekonomi*, *Ekonomprogrammet*, *ITM*, *Sport management* och *Samhällsvetarprogrammet*. Även detta område har hög andel campusprogram. Sammantaget framträder studentnöjdhet som ett problemområde där alltför många campusutbildningar inom områdena *Teknik och naturvetenskap* och *Samhällsvetenskap* får negativa resultat.

När det gäller kriterierna söktryck och ekonomi ser det generellt bra ut inom områdena *Utbildningsvetenskap* och *Vård och omsorg* även om vissa undantag finns t.ex. beträffande ett par ämneslärarinriktningar. Även området *Samhällsvetenskap* tycks vara stabilt när det gäller söktryck och ekonomi, framförallt beträffande programmen på grundnivå. När det gäller magisternivån är bilden mer varierad. Beträffande *Humaniora och språk* är bilden varierad och framförallt på magisternivå samt inom humanioraämnena förekommer lågt söktryck. När det gäller språken är ekonomin oftast bra medan söktrycket generellt ger en komplex bild med många sökande, men också många kurstillfällen. Inom området *Teknik och naturvetenskap* ser det generellt bra ut. Där finns emellertid vissa undantag där problematik med söktryck och ekonomi sträcker sig längre tillbaka i tiden (Ingenjörsprogrammen *Energiteknik* och *Industriell ekonomi*).

Vid en sammanvägning av kriteriernas tillämpning på respektive område framgår att det finns variation såväl mellan som inom områdena. Områdena *Vård och omsorg* samt *Utbildningsvetenskap* faller väl ut mot i princip flertalet kriterier, även om enstaka undantag finns inom områdena (t.ex. studentnöjdhet betr. *Socionomprogrammet*). Även området *Humaniora och språk* faller relativt väl ut mot kriterierna och har toppar beträffande studentnöjdhet och kvalitet men också vissa problem beträffande söktryck och ekonomi. Området *Teknik och naturvetenskap* är ett stort och spretigt fält där det finns variation mellan hur väl olika utbildningar faller ut mot kriterierna för dimensionering. Den största variationen finns inom ingenjörsmiljön. Vissa toppar finns som exempelvis att två av ingenjörsprogrammen, *Byggteknik* och *Maskinteknik*, fått omdömet *Mycket hög kvalitet* i UKÄs utvärdering, men inom ingenjörsprogrammen *Energiteknik* och *Industriell ekonomi* finns samtidigt problem över tid med söktryck, ekonomi och studentnöjdhet (gäller även *Maskinteknik*). Beträffande övriga miljöer inom *Teknik och naturvetenskap* är bilden stabil i vissa fall och mer varierad i andra fall. Studentnöjdhet framstår allmänt som ett förbättringsområde. Även beträffande området samhällsvetenskap finns variation beträffande hur väl utbildningarna faller ut. Generellt är arbetsmarknaden i balans och söktrycket stabilt inom detta område. Studentnöjdheten sticker emellertid ut i negativ bemärkelse. Framförallt gäller detta *Detaljhandelsprogrammet* (180 hp), *Magisterprogrammet i företagsekonomi*, *Ekonomprogrammet*, *ITM*, *Sport management* och *Samhällsvetarprogrammet*. Analysen indikerar därmed att det inom framförallt områdena *Samhällsvetenskap* och vissa delar av *Teknik och naturvetenskap* kan finnas behov av att vidare utreda vad ovanstående brister beror på samt ge förslag på åtgärder.

Avslutningsvis ska nämnas att det inom akademierna naturligtvis finns och har funnits en medvetenhet om flera av de här uppmärksammade problemområdena. Exempelvis har en humaniorastrategi initierats för att öka söktrycket till de humanistiska ämnena. Utvecklande insatser har också skett beträffande de ingenjörsprogram som brottats med sviktande söktryck. När det gäller ekonomiprogrammen är dessa under översyn och beträffande samhällsvetarprogrammet har en fördjupad analys av studentenkäten påbörjats som indikerar att det låga resultatet inte är representativt för utbildningen.

4.3 Utveckling av utbildningsutbudet: förutsättningar och möjligheter

De totala statliga anslagen till högre utbildning i Sverige föreslås i budgetpropositionen för 2016 vara väsentligen oförändrade fram till 2019. Samtidigt fortsätter den anbefallda utbyggnaden av vård- och lärarutbildningar under hela perioden, och framtingar en minskning av övrig utbildningsverksamhet som för Högskolan Dalarna motsvarar 4 % av takbeloppet. Politiska signaler finns dessutom om ytterligare utökning av lärarutbildningen; bristen på behöriga lärare i skolsystemet generellt lyfts

fram som ett växande problem. Lärarutbildningen skulle behöva fördubblas till 2019 för att hålla jämna steg med efterfrågan. Detta behov kan å andra sidan balanseras av satsningar på att få tillbaka utbildade lärare till skolan.

En satsning på kompletterande utbildning för personer med utländsk högskoleutbildning inom flera områden är också på gång. Den finansieras utanför takbeloppet, och kan för Högskolan Dalarna nå över 200 HST per år från 2018. Ytterligare åtgärder med anledning av flyktingströmmarna är att vänta de kommande åren, inte minst kommer validering att bli en växande verksamhet.

Det totala söktrycket till högre utbildning i Sverige är relativt gott, med nästan dubbelt så många sökande som antagna. Men det är mycket ojämnt fördelat; ett fåtal populära utbildningar har många reserver till varje utbildning, medan många andra har underkritisk volym i hela landet. Utbudet av utbildningar matchar dåligt studenternas efterfrågan, och det finns ett överutbud inom vissa områden.

De mest eftertraktade utbildningarna är läkare, jurister, socionomer, sjuksköterskor, fysioterapeuter, psykologer och förvaltningsutbildningar. Även t.ex. förskollärare, studie- och yrkesvägledare och tandhygienister har bra söktryck med många reserver.

På andra sidan återfinns bland annat materialingenjörer, naturvetare och många ämneslärarvarianter. Även miljörelaterade utbildningar har blygsamt söktryck, trots samhällstrenden mot hållbar utveckling. Utbudet kan ha vuxit snabbare än efterfrågan. Lärarutbildningens söktryck är överlag bättre ju yngre barnen är. Ämneslärarna är svårbedömda eftersom samläsning mellan ämneskombinationer hjälper ekonomin, men 5 000 förstahandssökande till över 1 000 sökalternativ är inte mycket. Utbildningar inom språk och humaniora har ett söktryck som hamnar i medelspannet till fristående kurser, dock mycket varierande mellan ämnena, men programutbildningar inom området lockar bara enstaka sökande.

När det gäller de mest eftertraktade utbildningarna bör Högskolan kontinuerligt utreda möjligheter till satsningar och följande kan redovisas:

- En förstudie har gjorts beträffande yrkesexamen inom fysioterapi. Slutsatsen som drogs var att ett magisterprogram var rimligare att satsa på. Ett sådant har nu utvecklats. Dock visar det höga nationella söktrycket att det kan vara relevant att återigen aktualisera frågan om ett yrkesprogram.
- En förstudie har gjorts beträffande studie- och yrkesvägledarutbildning. Slutsatsen som drogs var att läget nationellt är gynnsamt för en satsning på yrkesexamen inom studie- och yrkesvägledning. Emellertid är det ekonomiska läget en försvårande faktor i sammanhanget.
- Högskolan har gått in med en förfrågan till utbildningsdepartementet om att få utökat takbelopp för att kunna ge en tandhygienistutbildning. Förfrågningar finns från regionen.

5 Litteratur

- Arbetsförmedlingen, 2013-07-02. *Sveriges framtida befolkning. Ett regionalt perspektiv*. Ura 2013:3.
- Skolverket, 1999. *Det livslånga och livsvida lärandet*. Stockholm: Liber Distribution.
- Utbildningsdepartementet, 2014. *En nationell referensram för kvalifikationer för livslångt lärande*, Remisspromemoria.
- *Ett gemensamt inspel till en sammanhållen strategi för internationalisering av svensk högre utbildning*, 2015-05-25. Skrivelse till ministern för högre utbildning och forskning.
- Florin, Christina 2004. "'Väjningsplikten'. Samtidens könsrelationer i ett framtidsperspektiv". *Framtiden i samtiden. Könsrelationer i förändring i Sverige och omvärlden*, 2004. Christina Bergqvist & Christina Florin (Red.). Institutet för framtidsstudier. Stockholm: Intellecta Strålns.
- *Högskolelagen. Utbildningsväsendets författningsböcker 2015/16, del 3, universitet och högskolor*, 2015. Nordstedts juridik AB: Stockholm.
- Johansson, Ulf & Olsson, Jörgen, 2012. *Internationella trender som påverkar samhällsplanering och samhällsutveckling i Sverige fram till 2050. En översiktlig omvärldsanalys med fokus på effekter inom områdena "Ekonomi" samt "Natur och miljö" på uppdrag av Boverket*. Sweco Eurofutures AB.
- SCB, 2015. *Sveriges framtida befolkning 2015-2060*. Demografiska rapporter 2015:2. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- SCB, 2016-04-13. *Sveriges framtida befolkning 2016-2060*. Statistiska meddelanden. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- SKL, 2014. *Vägval för framtiden. Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2025*. Rapport nr 2. Sveriges kommuner och landsting, 2014.
- SOU 2015:70. *Högre utbildning under tjugo år. Betänkande av Utredningen om högskolans utbildningsutbud*. Stockholm: Fritzes.
- SUHF, *Framtiden börjar nu! Manifest för dialog om den svenska högskolan 2030*. Stockholm: Sveriges universitets- & högskoleförbund.
- SUHF, 2013. *Framtiden börjar nu. Utbildning och forskning i ett framtidsperspektiv, en antologi för dialog om den svenska högskolan 2030*. Stockholm: Sveriges universitets- och högskoleförbund.
- SVD, 2016-03-19. *Alla studenter ska lära sig hållbarhet*. (Intervju med ministern för forskning och utbildning)
- Sydsvenskan, 2013-01-02. *Bilens roll blir en annan*. (krönika av Christer Ljungberg)
- UHR, 2016. *Kan excellens uppnås i homogena studentgrupper? En redovisning av regeringsuppdraget att kartlägga och analysera lärosätenas arbete med breddad rekrytering och breddat deltagande*. Stockholm: UHR.
- UHR, 2016-04-15. *En särskild valideringsinsats. Avrapportering av regeringsuppdrag*. 2016-04-15. Dnr. 1.1.1-365-2016.
- UKÄ, 2016. *Öppna nätbaserade kurser (MOOCs) i svensk högskola. Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Rapport 2016:1. Stockholm: Universitetskanslersämbetet.
- Wallberg, Harriet, 2015-02-11. *Att undervisa får inte ses som ett nödvändigt ont*, Curie – en tidning från Vetenskapsrådet.

Internetadresser (alla tillgängliga 2016-05-26)

- <http://sverige2025.boverket.se/>
- <http://sverige2025.boverket.se/en-globaliserad-varld.html>
- <http://sverige2025.boverket.se/en-urbaniserad-varld.html>
- <http://www.genus.se/om-oss/vara-uppdrag/jihu/>
- <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-04-27-Farre-asylsokande-nar-Sverige-men-stora-utmaningar-for-samhallet-kvarstar.html>
- <http://www.regeringen.se/artiklar/2015/04/jamstalldhetsintegrering/>
- <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>
- <http://www.uka.se/nyheter/2016-05-03-att-utbilda-for-framtiden.html>